

בכורות לא

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

תנו רבנן וכולן שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר' מאיר וכו':

פירושי הראשונים על מה קאי הברייתא:
א. פירוש רש"י בסוגיין הוא כעין פירוש תוס' כאן ובע"ז דף ז., דקאי ארישא דהך ברייתא לענין עם הארץ המקבל דברי חבירות וכהן שקיבל דברי כהונה וכו'. אך יש חילוק בין רש"י לתוס' בביאור האיכא דאמרי - ע"י בדברינו על תוס' ד"ה איכא דאמרי.
ב. רש"י בע"ז שם פירש דקאי על גולנים ועמי הארץ החוזרין מרשען למוטב. ותוס' בסוגיין ובע"ז התקיפו בקושיות רבות. [וע"י בדברינו על תוס' כאן ד"ה וכולן].

ג. רגמ"ה פירש דקאי על אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכן בנו ועבדו של חבר. ונראה לדבריו דר' מאיר הכא אזיל לשיטתו לעיל שצריכין לקבל דברי חבירות בתחילה, והלא לת"ק הרי הן בחזקתן. אך צ"ע דהא אף לר' מאיר די שיקבלו דברי חבירות ואמאי איתא הכא שאין מקבלין אותן עולמית, ואי בשידוע שחזרו בהן וקלקלו מיירי, אמאי פירש דוקא באשת חבר שנשאת לעם הארץ, והלא בכל עם הארץ שחזרו לסורו הדין כן, וצ"ע.

2. דף על הדף בכורות דף לא עמוד א

בגמ': רבי יהודה אומר. חזרו במטמוניות אין מקבלין אותן, בפרהסי' מקבלין אותן וכו'. ובתוס' (ד"ה וכולן וכו') הקשו על דברי רבי יהודה דאם חזרו רק במטמוניות ולא בפרהסיא אין מקבלין אותן, אמאי אין מקבלין אותן, וכי זו היא דרך רשעים שיהיו יראי שמים בסתר, ובשיטה מקובצת מוסיף, דאדרבה, טפי עדיף ירא שמים בסתר, וכי דרך רשעים הוא כך, שעושין בגלוי רשע, וחסידות ופרישות עושין בסתר עכ"ד. והר"ן (פ"ק דע"ז) ביאר דברי רבי יהודה, שהחוזרים בתשובה בפרהסיא אנו יותר בטוחים שלא יחזרו לסורם כיון שיתביישו מהעולם, אבל בתשובה רק בצנעא אין מקבלין אותן, לפי שלא יתביישו מן הבריות אם יחזרו לרשעם עכ"ד. אמנם להלכה פסקו בגמ' כדברי רבי יהושע בן קרחה ורבי שמעון דבין כך ובין כך מקבלין אותן.

3. ספר איזהו מקומן

רב הונא בר חייה איצטריכא ליה שעתא - פירש רש"י שהיו חכמים צריכין לשאול הימנו הלכות. [ורגמ"ה הביא יש מפרשים שהיה חלש ורצו לבקרו. /ומהרש"א ח"א פירש דאיצטריכא ליה שעתא להיות גבאי.

4. ספר איזהו מקומן

עייל גביה רבה ורב יוסף וארבע מאה זוגא דרבנן שמע דאתו קטיר להו ארבע מאה תכתקי - הא דלא נקט "שמונה מאות רבנן" - מבאר בספר בניהו כדי שלא להזכיר מנין על ישראל, דאין איסור בהזכרת מנין אלא על אחדים, ולא על זוגות.

וכדרך אחרת פירש: דנקט 'זוגות' לפי שהיה דרכם לילך זוג זוג וללמוד בדרך. ובזה ניחא נמי הא דקתני "קטיר להו ארבע מאה תכתקי", והרי צריך שמונה מאות כסאות, גם צ"ע מהו לשון 'קטיר להו'. אלא כיון הלכו זוגות לכך קשר להם ארבע מאות זוגות כסאות, כלומר כל שתי כסאות קשר יחדיו כדי שיוכלו לישב עליהם יחד כל זוג.

5. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף לא/א

יזיל לחשיבותיה יזיל לקדמותיה. נראה הכונה כיון שהוא אזל בתר חשיבות של שררה של גביית המס אז חכמתו מסתלקת ויזיל לקדמותיה בזמן שעדיין לא למד תורה וחכמה, ולמה נלך אצלו ללמוד ממנו, מאחר דאין בידו כלום כי אבד ודאי השגת החכמה שהיה לו. ובדרך רמז י"ל יזיל לקדמותיה, כי קודם אותיות הונא יש אותיות הדם, כי קודם א' לא יש אות, ואותיות הדם רמז למעות שלוקח מישראל בשביל המס דחשיב כאלו נוטל נפשם, וכמ"ש על פסוק כי הדם הוא הנפש [דברים י"ב כ"ג], וכן אמרו עתה יזיל לקדמותיה הוא הדם של המס שלוקח מישראל הרמוז קודם שמו:

6. שפת אמת מסכת בכורות דף לא עמוד א

בגמ' ר"י אמר תנינא פירש אין מקבלין אותו ותמוה אטו לא ידע סיפא דחזרו לומר [1] ואפשר דס"ל לר"י דנהי דמקבלין אותו אבל לא להיות ראש עכ"פ:

7. הערות הגר"ש אלישיב מסכת בכורות דף לא עמוד א

רבה אמר תנינא חזרו לומר וכו'. ותמה השפ"א וכי רב יוסף לא ידע סיפא דברייתא דחזרו לומר, והרי כל בנינו הוה על הברייתא, ותירץ דאפשר דס"ל לר"י דנהי דמקבלין אותו אבל לא להיות ראש עכ"פ. [2] ונראה ליישב תמיהתו ע"פ מה שפסק הרמב"ם [פ"י ממו"מ ה"ח] דפירש הרי הוא ככל אדם מ"מ צריך קבלת חבירות מחדש. והוא נגד המפורש בירושלמי שמשמע שם דאין צריך קבלת חבירות מחדש אלא חוזר לתוקפו הראשון. ולכאורה מדוע דחה הרמב"ם ירושלמי מפורש. והנראה בכל זה דהיא היא סברת רב יוסף דלא קיבלו מחדש, דאע"פ דחזרו בו מ"מ אין מבואר דקיבל עליו חבירות מחדש, וא"כ אה"נ דאין בו חסרון מ"מ דין חבר אין לו, ולכן לא קיבלו. וזהו מקור הרמב"ם לפסוק דצריך קבלה מחדש נגד המפורש בירושלמי. ורבה שחולק אינו חולק בזה דא"כ לא היה הרמב"ם פוסק כרב יוסף נגד רבה. אלא ס"ל לרבה דלעולם הרי מצד הדין פסקינו לעיל דת"ח אין צריך קבלת חבירות בפני ג', ורק מסקנת הגמ' דמיום שחרב ביהמ"ק נהגו כהנים סילסול בעצמם ואין מוסרין את הטהרות אפילו לת"ח אם לא קיבל עליו חבירות. והכא כיון דכל מה שנתבטל ממנו דין חבירות אינו מעיקר הדין, דהרי לא נהגו בגבאות איסור אלא בגבאות היתר ורק מדין לא פלוג ביטלו ממנו דין חבירות בכה"ג ודאי הקילו בו שלא יצטרך קבלת חבירות בפני ג' ומספיק לו שהוא ת"ח ורוצה להתנהג הלאה בתורת חבורת, ודו"ק.

8. ספר חידושי בתרא

יש מקשים איך נעשה ר' הונא בר חייה גבאי אם אסור, וע"כ צ"ל דדוקא אם זה דבר שאין לו קצבה, אבל בקצבה מותר, כדמשמע בפ"י דעדות ה"ד, וא"כ צ"ע אמאי חזר בו הו"ל שדבר שיש לו קצבה הוא, וצ"ל כיון שיש באלו דברים גזלנים, אף שהוא עושה בהיתר, לא רצו לקבל תורה מפיו. אבל הרמב"ם פ"י דמשכב ומושב ה"ח פ"י סוגייתנו וז"ל חבר שנעשה גבאי או מוכסן וכיוצא בהן דוחין אותו מחברותו, פירש ממעשיו הרעים הרי הוא ככל אדם וצריך לקבל דברי חבירות כבתחילה ע"כ. וכיון דרבה ורב יוסף ציטטו מהברייתא לסייע לפסקם, משמע שגם רב הונא בר חייה נכשל במעשים רעים, ומה שייד לומר "שהוא עושה בהיתר", דאילו כן מה הוכחת רבה מהברייתא דילמא שאני התם שעשה מעשים רעים, משא"כ רב הונא. ודילמא י"ל דאף דלא כוון לעשות שלא כדין, מ"מ לא קיים "בדרך רשעים לא הלך", שמכניס עצמו לידי נסיון כדוגמא הסוגיא בב"ב נו: שביש לו דרך אחרת והלך למקום שנשים מכבסות על הנחר בעצימת עינים נקרא רשע, שנכנס למקום נסיון. וסבר רב הונא דמחמת דחקו נידון כאין לו דרך אחרת, והם סברו דמ"מ חשיבות דחבר שוב אין לו, ע' סימן הבא.

9. ספר חידושי בתרא

תפ"ט) לא. יש מקשים עוד למ"ד שפירש מגבאיות אין מקבלין אותו, דצ"ע דתשובה להיכן הלכה, שאף לחמורות מהני, ועוד דמשמע מסוגיא דדוקא חבר ונעשה גבאי ופירש לא מקבלין, אבל סתם גבאי שפירש מקבלין אותו, ואמאי חלוק. ויש לדייק מה דשלחו ליה — זיל לחשיבותיה זיל לקדמותיה, דמשמעותה דאף דאין כאן עבירה כשכוונתך רצויה שלא לעשות בגבאיותו שלא כדין, בפרט כשאין לך דרך אחר למצוא פרנסתך, ע' סימן הקודם, מ"מ סתירה לחשיבות דחבר יש כאן, דכמו שהחבר מקבל על עצמו חומרות שאינו מחויב לעשות כן, כדי לקיים "והייתם קדושים", כמו כן עליך להתקדש במה שמותר לך לענין גבאיות. ולכן אף דיש תשובה אפילו לעבירות חשובות מ"מ אין תשובה מועילה כשיש זלוול עצמי בחשיבות האדם; דומיא דראובן, דתשובתו התדירית

לא הועילה להסיר פגם ד"פחו כמים" שגרם ל"אל תותיר", שאבד כתרי מלוכה וכהונה, מחמת החסרון העמוק בחשיבות מדותיו. ולכן פגם זה הווי רק במי שהתעלה במדותיו להתקדש כיוצרו ואח"כ בחר לזלזל במדרגתו מחמת צורך השעה, משא"כ מי שלא הגיע עדיין למדרגת והתקדשתם והייתם קדושים, אין בו פגם זה של זלזול בחשיבותו, כשעדיין לא נפל מהר קדשו לבירא עמיקתא.

10. דף על הדף בכורות דף לא עמוד א

בגמ' כל הבכורות אדם רואה **חוץ משל עצמו** כו' ומי חשידי כו'. מבואר כאן שאין אדם רואה בכורות אצל עצמו אם נפל בו מום, שהוא חשוד להכשיר. והקשה הט"ז (יו"ד סי' י"ח ס"ק ט"ו) דאם כן אמאי טבח שוחט ומוכר לאחרים, האיכא חשדא דלמא מכשיר את הטרפה.

ותירץ על פי הר"ש בנגעים (פ"ב מ"ה) דהטעם דאינו נאמן הכא, משום דאיתחזק איסורא, ולפ"ז לגבי שחיטה, הרי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם, ולגבי בדיקת הריאה כיון שנשחטה הרי היא בחזקת היתר, ומשו"ה שפיר אפשר לסמוך עליו, ולפ"ז אין חכם יכול להורות בשלו בדבר דאיתחזק איסורא כגון שחיטה.

אמנם בשו"ע הרב בקונטרס אחרון ליו"ד סי' י"ח (ס"ק י') מדייק מדברי הריב"ש ועוד פוסקים דשאני לגבי בכורות, שכמו שהחמירו שאין חכם א' מתיר, רק על ידי ג' בני הכנסת, משום דמעלה עשו בקדשים שלא יהיו מסורים לכל להתיר שחוטי חוץ, כמו כן עשו מעלה שלא יהא אדם נאמן בשלו, אבל בעלמא אדם נאמן על שלו, אף היכי דאיתחזק איסורא (עיי"ש בסוגרים שמה שהחכם נאמן באמת להורות בשחיטה, אע"ג דאיתחזק איסורא, ואין בידו לתקן, היינו טעמא דכיון שנשחטה, מקרי שיש לו חזקת היתר).

וע"ש שכתב דגם הט"ז מודה דהחכם יכול להורות לעצמו אפי' היכי דאיתחזק איסורא, דלגבי עצמו אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, אבל בבכורות אין החכם רואה אפילו לעצמו, משום דלגבי בכורות עשו מעלה בקדשים, לכן אפילו לגבי עצמו אסור לו לאכול עד שיתירו לו אחרים.

וכתב עוד דבשוד על הדבר, אם אכל בעצמו, אין ב"ד אחראין עליו, ואין מענישין אותו, ומומר אוכל נבלות לתאבון, מניחין לו לשחוט בעצמו, אף שאינו נאמן לגבי אחרים, שהרי אם ירצה - יקנה נבלה בשוק או ינחור לעצמו בצנעה, ואין לדבר סוף. אבל בדבר שבאמת אינו נאמן, כגון שהשוחט אומר שנתבלה בידו, והבעל הבית מכחישו ואומר שנשחטה כהוגן, והרי הוא אינו נאמן, לפי שאיתחזק איסורא ואינו תחת ידו, אם אכלו בעה"ב בפנינו, הרי הוא לוקה.

11. ספר יד בנימין

שם בגמ' ומעשרותיו דאי צעי שדי צי' מומא
 זכולי עדרי'. הנה מדלח קאמר
 נמי גצי מעשר הטעם דאי צעי מיתשיל יס
 רוזים להציא ראי' לכאו' לר' המנ"ח מ' ש"ס
 דס"ל דלח מועיל שאלה צמעשר צהמה כיון
 דעשירי מאליו קדוש וגזיה"כ דצמנין העשירי
 הוא קדוש ולא ע"י אמירתו, ואין לומר דגצי
 מעשר לא שייך הטעם דאיתשיל כיון שינטרך
 לעשרו צמנית ולא ירויח כלום, דמ"מ שמה
 צהמה זו יפה לו ורויח להשתמש בה, ואולם
 לר' הטו"א ר"ה כ"ח דמועיל שאלה צמעש"צ
 יקשה לכאו' אמאי לא קאמר צגמ' הטעם
 משום דאי צעי מיתשיל, וי"ל דהטעם דאי

צעי שדי צי' מומא כו' הוא טעם פשוט
 יותר. שו"ר שכבר האריך בכל זה צס' אפיקי
 יס" ח"א סי' מ"ג יעויישה"ט.

12. ספר חידושי בתרא

תצב) לא. ומעשרותיו דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה. יש מקשים שכל זה שייך קודם שעושה, אבל עתה שכבר עושה, אין לו עצה, ואפשר עכשיו חזר בו ממה שעשה, וחשוד הוי (דהוי מיגו למפרע), וכי תימא דלהיות אינו חשוד מהני אם אי פעם היה שייך שלא לבוא לידי זה (דרך נאמנות להאמינו נגד השני אין לו במיגו למפרע, אבל מועיל להסיר חשד דנגיעה כשנוגע לבינו לבין עצמו), אי"כ אמאי בהקדש בעינן לטעמא דאי בעי מיתשיל [דאתי רק לב"ה (ע"ל ריש סת"צ) וגם בעינן שיהא בביתו ולא שמסרם לגובר (ע"ש)], תיפוק ליה טעמא דאתיא לכ"ע, משום שלא היה צריך להקדיש מתחילה, אלא ע"כ מוכח מהקדש, דבעינן מיגו הפועל בשעת ראית המום, וא"כ צ"ע במעשר.

13. מרומי שדה מסכת בכורות דף לא עמוד א

שם במשנה. חוץ מן הבכור והמעשר כו'. שיטת התוס' שהוא מה"ת. אבל רש"י בסנהדרין דף קי"ב ב' ס"ל שהוא מדרבנן. והכי כתב הרמב"ן בהלכות, וכ' דהעור והחלב כו' נמכרין באיטליז שלא עשו רבנן בזה מעלה כמו במעשר בהמה לרבא:

14. תוספות מסכת בכורות דף לא עמוד א

חוץ מן הבכור והמעשר שהנאתן לבעלים - אע"פ שמפרש טעם משום דהנאתן לבעלים על כרחין מדאורייתא היא כדמוכח בפרק קמא דתמורה (דף ח.). ובסוף חלק (סנהדרין דף קיב:) גבי עיר הנדחת דדריש בהמתך מי שנאכלין בתורת בהמתך יצא בכור ומעשר שאין נאכלין בתורת בהמתך דתנן כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטליז חוץ מן הבכור והמעשר ושמא משום קרא נפקא דאין נוהגין בזיון בדבר שאין הנאתו להקדש.

15. ספר חידושי בתרא

ותצבה) לא. תוס' סד"ה חוץ וז"ל ושמא משום קרא נפקא דאין נוהגין בזיון בדבר שאין הנאתו להקדש ע"כ. יש מסבירים דבהנאתו להקדש צ"ל דאין זה בגדר בזיון, דלא מסתבר דהקרא מתיר בזיון לצורך הקדש. ולכאורה ההסבר הוא דכל שנעשה לצורך הקדש ורווחיו, אינו נידון כבזיון, דאין בזיון במקום תועלת.

16. ספר חידושי בתרא

תצבה) לא. רש"י ד"ה ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור וז"ל שאם יש לו חתיכת בשר חולין שנשקלה בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדה ע"כ. יש מפרשים דאין גוף השיקול אסור אלא השיקול בליטרא, ואם היא איסור דאורייתא קשה לחלק בזה ע' תוס', ולכאורה יש לפרש אחרת, דהאיסור הוא לשקול כדרכה, ולכן אף אי הוי איסור דאורייתא מותר, כעין מה שאמרו בפסחים כד: בשם ר' יוחנן שכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן, כן אמר רבינא שם כה: — מידי דרך הנאה קא עבידנא. [וע' רש"י זבחים עה: סד"ה פרכינן וז"ל אבל לשקול בליטרא אין כאן עבירה על דברי תורה ע"כ. וע"כ היה לו גירסא אחרת בסנהדרין, ע' תוס' ד"ה חוץ, ובהג"ה בצד].

17. ספר איזהו מקומן

ויש לעיין דבגמ' סוף ע"ב מבואר שמן התורה לא נאסר למוכרו אלא חי, ורבנן גזרו אף לאחר שחיטה, וכיון שגם עצם איסור המכירה ושקילה הוא רק מדרבנן [לדעת רוב הראשונים לבד מתוס' ד"ה חוץ - עי' בדברינו שם], מאי שנא שחמור מעשר מבכור.

ב] דוקא בבכור הותר ולא במעשר, וביאור החילוק:
כתב הרמב"ם (מעשר שני ו.ו.) וכן בפיהמ"ש, ורע"ב, דדוקא בבכור שרי, אבל לא במעשר דנראה כאילו מוכרו וכתוב "לא יגאל".

18. ספר איזהו מקומן

שמע רב ששת איקפד וכו' ורב ששת מאי
נפקא ליה מינה - צ"ב דלכאורה
הקפיד משום דכל האומר דבר בשם אומרו
מביא גאולה לעולם כדאיתא במגילה טו. -
(עי' מהרש"א ח"א ביבמות צו:)
וסברת רב אידי שלא אמרה משמיה דרב
ששת - פירש הגהות דיעב"ץ דהוא סבר
דכולי עלמא ידעי שתורתו משל רבו רב ששת
היא. והנה כתב הרמב"ם (מ"ט ה. ט.) שהלכה
שהתלמיד אומר בשם רבו א"צ להזכיר
בשמו, ופירש הכס"מ לפי שהכל יודעים
שמרבו שמע, והיינו כהריעב"ץ.
והקשה הגרי"ח סופר בספרו 'דרופתקי
דאורייתא', איך פסק כן הרמב"ם והרי חזו"ן
מרב ששת שהקפיד על שמו. וחריץ עפ"י

העץ יוסף (יבמות לו:): המבאר הא דאיתא התם
שר' יוחנן הקפיד שלא אמרו הלכה בשמו,
דכיון שלר"י לא היו בניו כדאיתא דין גרמא
דעשיראה ביר', ורצה שזה יהיה לזכרון
עבורו, עיי"ש, ולפ"ז הכא נמי רב ששת לא
היו לו בניו, כדאיתא ביבמות סד: שרב ששת
איעקר מפירקיה דרב הונא.

19. ספר יד בנימין

דף ל"א ע"ב בגמ' שמע רב ששת איקפד
כו' ורב ששת מאי נפקא
לי מינה. הנה אף שיש נפק"מ גדולה שהרי
כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה
לעולם, וגם הוא אי' מהמ"ט דברים שהתורה
נקנית בהם (אבות פ"ו מ"ו), מ"מ לא מצינו
שזריכים לשמתו כשציל זה ולא הי' לרב ששת
להקפיד כ"כ, וזה דפריך ור"ש מאי נפקא
לי מינה ר"ל למה הקפיד כ"כ.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קד עמוד ב

כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. באבות מבואר שהוא אחד מקניני התורה, וצ"ב מהו שייך לקניני התורה? והביאור בזה נראה דהוא מדה כנגד מדה, כשאומר דבר שנראה שלו ואומר בשם אומרו, זוכה מכ"מ שיזכה לחדש בעצמו ויאמרו בשמו, והיינו שהתורה מתרבה, ואין גאולה גדולה מזו.

והיה אפ"ל שהכוונה להא דאיתא ביבמות (צז א) שת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר, ולכך צריך לומר דבר בשם אומרו. אולם נראה דענין שפתותיו מדובבות הוא רק כשמחדש הלכה מחודשת, משא"כ הכא שרבי יוסי אמר רק שנחלקו בזה ב"ש וב"ה, ואעפ"כ צריך לומר דבר בשם אומרו. (ועי' מ"ש בהערות בכורות לא ב.)

21. תורת חיים מסכת סנהדרין דף צ עמוד א

שפתותיו דובבות בקבר. לפי ששכר תורה ומצות בהאי עלמא ליכא אלא בעולם הנשמות מקבלת הנשמה שכרן אבל הגוף שהוא קבור בעולם הזה אינו מקבל שכר עד זמן תחיית המתים כשאומרים הלכה בשמו בעולם הזה אז אפילו הגוף הנקבר בעולם הזה מקבל שכר ששפתותיו דובבות ויש לו הנאה בזה שדומה כאלו הוא חי והיינו דאמר דוד המלך אגורה באהלך עולמים ואמרו חז"ל שבקש שיאמרו הלכה משמו בעולם הזה דכשנשמתו בישיבה של מעלה ושפתותיו דובבות בקבר כאלו הוא חי נמצא

שבשעה אחת דר בשני עולמות ולכך כתיב באגורה באהלך דהיינו ביישיבה של מעלה ובישיבה של מטה שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה.

22. ספר חסידים (מרגליות) ברית עולם ושומר הברית סימן שסז

לכך חכמים הראשונים לא היו כותבים ספריהם בשםם וכו' מכאן ראייה למ"ש הרב פנים מאירות בראשו בהקדמה זהא דאמרינן שפתותיו דובבות בקבר הוא אף דלא זכרו ההלכה בשם אומרה כי קמיה שמיא גליא ומאי דקפדי קמאי על אומר שמועה בסתם היינו דאי אמרה משמיה דגברא רבה מקבלי לה וכמו שכתבתי בענייני בקונטרס שם הגדולים ח"א דף כ"א וח"ב דף כ"ח ושם הארכת בזה בס"ד יעוין שם באורך.

23. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש טז

והנה עוד מתועלת תכלית ההספד, לשוב אל לבו בתשובה שלימה ולראות יתרון החכם מכסיל, כי מי שביתו מלא כל טוב בחמדה וילך, מי ינוד לו מי יזכרנו, בכו בכה להולך, אבל התלמיד חכם לא ישכחו זכרו לנצח, כמ"ש בגמרא דיבמות [דף צז.] דר"א דאמר שמעתא דר"י ולא אמר מפיו, כעס ר"י ונתן טעם, דכתיב אגורה באהלך עולמים, וכי אפשר לדוד לדור בשתי עולמות, אלא ביקש דוד שיאמרו דבר הלכה משמו, ששפתותיו דובבות בקבר, דאמר ר"י כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר, אר"י מאי קרא, דכתיב וחכך כיון הטוב וכו' דובב שפתי ישנים, ויש להבין מתחלה מביא קרא אגורה באהלך עולמים לראיה ששפתותיו דובבות, ואחר כך שאל מאי קרא, הא כבר מייתי ראייה מדברי דוד שביקש להיות דר בשתי עולמות באופן זה, וגם אם מביא ראייה מהך דובב שפתי ישנים, הוי ליה לגמרא להביא תיכף, ולא הך דאגורה באהלך וכו', הלא משם ילפינן העיקר:

אבל ודאי יש כאן שתי בחינות, דודאי תלמיד חכם שאמרו חידוש דבר הלכה ואומרים בבית המדרש תורתו בפייהם, ראוי שיהיו שפתותיו דובבות, אבל הוא השכר המגיע לו מהקב"ה ולא מבני אדם וקמי שמיא גליא ממי יצאו דברים כאלה, א"כ מה נפקא מינה אם אומרים בשמו אם לאו, הלא ה' יודע שממנו יצאו וממנו נבעו, והוא ישלם שכרו במושלם, ומאי נ"מ בהזכרת שמו. וכמו כן יש להבין שאם שני תלמידי חכמים או יותר אמרו דבר אחד, וכי יהיה יתרון לאדם אחד על רעהו, כי באמת כולם שוים לטובה שיהיו שפתותיהם דובבות, כי הי מנייהו מפקת, והכל הולך אל מקום אחד. ובזה יובן הפסוק [תהלים ס"א, ה] אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה, ודרשינן אחסה בסתר כנפיך, כדכתיב וה' עמו, שהיה עמו תמיד, לא זזה שכינה ממנו, ולכך אמר אחסה בסתר כנפיך סלה. ויש להבין מה זה חיבור והמשך לזה שאמר אגורה באהלך עולמים. אבל הענין כך, אם אמר דבר הלכה שאין בו פקפוק וחשש מחלוקת, פשיטא שאין צריך הזכרת שמו, וממילא ה' יודע וקובע לו שכר, אבל בדבר שיש בו ערעור ומחלוקת ופנים לכאן ולכאן, ואם יהיה נאמר בשם גברא רבה, יוקבע הלכה כמותו, ואם לאו, כמאמרם [פסחים קיב.] כשאתם אומרים דבר תלו באילן גדול, נמצא עיקר קביעות דברי תורה הוא מהזכרת שמו על הלכה, ולכך בעינן הזכרת שמו, ואז שפתותיו דובבות בקבר, כי על ידי כך נקבעת הלכה:

וכן היה בדוד, כי ודאי הוא לא היה מתפלל שיאמרו דבר הלכה מה שחידש, דפשיטא, וכי תהיה תורתו נשכחת, ובפרטות בבית ראשון שלא היתה שכחה אצל מקבלים ומעתיקי שמועה, והוקבע מדור דור, רק בדבר שנפלה בו מחלוקת, וידוע מ"ש בגמרא [סנהדרין סג ע"ב] וה' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום, וא"כ אם תאמר שום הלכה בשמו, תוקבע להלכה, משא"כ אם לא יאמרו משמו, לא תוקבע להלכה, וזו היתה בקשתו, אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה, היינו דשכינה היתה תמיד עמו, והיתה תמיד הלכה כמותו, וא"כ כשיזכר שמו תהיה קביעת הלכה על בוריה. וכן היה זה ברבי יוחנן שם [יבמות ס"ה.] שאמר עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, וכן אמר שמואל, ורב חולק, וא"כ אמרת דבר הלכה בעצמה, היתה מיוחסת לשמואל כמו לר"י, אמנם רב ושמואל הלכה כרב באיסורי, אבל לא לגבי ר' יוחנן, וא"כ בהזכרת שם ר"י היתה נקבעת הלכה כמותו, ולכך הקפיד ר"י על שלא אמרו משמו, כי לא שייך קמיה שמיא גליא כהנ"ל, דהא רב חולק, ועיקר התועלת הוא הזכרת שמו. והוא שמביא ראייה מדוד, שאמר כן ג"כ אגורה באהלך וכו' כמ"ש:

רק דלמא דוד לא קאמר רק על הלכה שאמר הוא לבדו, וביקש על דבריו שיאמרו בבית המדרש, וקמיה שמיא גליא כהנ"ל, ומנא לן בכהאי גונא שעוד גברא רבה אמר כן, כמו כן שתהיה קפידא בהזכרת השם כהנ"ל, וע"ז קאמר, דאמר ר"י כל תלמיד חכם שאומר דבר וכו' שנאמר דובב שפתי ישנים, וא"כ מה צורך לדוד לומר אחסה בסתר כנפיך סלה כמ"ש, והוא הדבר המכוון בנדון דר"י:

בשגם י"ל דמהך קרא אגורה באהלך עולמים אין ללמוד, די"ל מה צורך לדוד לבקש שיאמר דבר הלכה שלו, וכי תהיה שכחה למקבלים, רק אולי זו היתה תפלתו, כשאמר דבר הלכה מפיו שיהיו שפתותיו דובבות, כי אין זה מחוק הנימוס כשיאמרו דבר הלכה שיהיו שפתותיו דובבות, אבל דוד ביקש על עצמו שיתחסד ה' עמו ויעשו לו כן, ובשביל זה אין ללמוד שהוא שוה בכל נפש תלמיד חכם, ולכך קאמר הגמרא דאר"י כל ת"ח שאומרים שמועה מפיו שפתותיו וכו', דכתיב דובב שפתי ישנים, א"כ לא היה דוד צריך לתפלה זו, ולשכחה ג"כ אין צריך כנ"ל, וע"כ דתפלתו היתה שיאמר להדיא משמו דוקא ולא יאמרו סתם, והיינו על כרחך כמו שכתבתי הטעם, דע"י הזכרת השם הוקבעה הלכה, וכל תלמידי חכמים שוין אשר הלכה כשם וא"ש ודוק:

24. שפת אמת מסכת בכורות דף לא עמוד ב

בגמ' מ"ש מהא דתניא הלוקח לולב כו' צ"ע מה מדמה אהדדי הלא הכא עיקר איסור הוא המכירה ולכן גם דרך הערמה אסור דסוף סוף לוקח מעות בשביל הבשר אבל התם עיקר האיסור דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה וכיון דנותן לו האתרוג במתנה אע"ג דמערים ולוקח מעות בשביל האתרוג מ"מ אין בזה המעות דין פירות שביעית:

25. ספר הידושי בתרא

תק) לא: מכלל דגדול בהבלעה לא, מ"ש מהא דתנן הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאינו רשאי ללוקחו בשביעית כו' לא רצה כו' ואר"ה מבליע לו דמי אתרוג בלולב. יש מקשים דמה הדמיון משם דהוי שאלה

של אין נותנין דמי שביעית לעם הארץ (ופירשו כוונתם דעל זה שפיר שייך שע"י הבלעה, אף שזה מכירה גם על האתרוג מ"מ כיון שהבליעו, לא מקרי דמי שביעית, אבל הכא דבעינן שלא תהא מכירה כלל, מהיכי תיתי דלזה מתני הבלעה), וצ"ל דאם בהבלעה לא הוי דיני שביעית, נמצא שע"י הבלעה לא הוי כמכר האתרוג כלל, דאי הוי מכירה הרי הכסף ממילא דמי האתרוג, א"כ גבי בשר מעשר בהמה נמי כשמבליעו בעור לא מקרי מכירה על הבשר. וצ"ע דאליבא דירושלמי, ע' סימן הקודם, החידוש במעשר בהמה הוא דמתנה לא הוי כמכר, וא"כ מה ראיה הביאו לזה מהבלעת אתרוג, דילמא שם שאני, דאף אם מתנה דינו כמכר, מ"מ כיון דהבלעה כמתנה היא אין כאן במציאות של דמי שביעית, דומיא דרישא דכשנותן לו האתרוג במתנה מותר. משא"כ במעשר בהמה, אף דע"י הבלעה, גידון כאילו אינו נותן המעות בעד האתרוג כמכר, מ"מ מתנה עדיין הוי, ודילמא מתנה כמכר באיסור דלא יגאל, וצ"ע.

26. ספר יד בנימין

שם בגמ' הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה וכו'. יעוי' פירש"י ד"ה הלוקח. ובהגהת שטמ"ק שם, ומצואר דלולב נוהג איסור שביעית, וצ"ס "ראשית זיכורים" צסוגיין תמה ע"ז הא אין איסור שביעית נוהג אלא צפירות ולא צאלנות וענפים, וכן פי' רגמ"ה ז"ל צסוגיין דלולב שרי לפי שאינו פרי. ועיי"ש מה שנדחק ליישב צזה.

אבל צאמת צגמ' דסוכה ל"ט ע"צ מצואר דלולב נוהג איסור שביעית, ואמרי' שם דף מ' מי שהנחתו וזיעורו שזה ילאו עניס כו' ופירש"י "אצל לולב עיקר הנחתו לכד את הצית והוא שעת זיעורו ודמי להנחת אכילה", ואדרבה לפי' רגמ"ה ז"ל יקשה מהגמ' סוכה הנ"ל וכמו שכבר תמה צתורע"ק וכן צתפא"י לסוכה שם על הרע"צ שפי' נמי כהרגמ"ה ז"ל.

27. שפת אמת מסכת בכורות דף לא עמוד ב

שם בגמ' אמר רבא מנא אמינא לה כו' ק"ק דהא ע"כ לאביי נמי איסור מכירה אחר שחיטה רק מדרבנן דאי מדאורייתא מ"ט ליתומים הקילו א"כ מה מנא אמינא לה וי"ל בדוחק דלאביי אפי' אי מה"ת אסור מ"מ בהבלעה ליכא איסור תורה רק מדרבנן ולהכי ליתומים התירו

28. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף לא עמוד ב

דבר הנשום מחיים גזור רבנן לאחר שחיטה וכו'. והקשו האחרונים דבשלמא לרבא ניחא אמאי מבליע לאחר שחיטה בעצמות וגידים דליכא עלייהו איסור כלל דאין נישום מחיים, אבל לאביי דגם לאחר שחיטה יש איסור דאורייתא, והרי עצמות וגידים לאחר שחיטה נישומים, והוי בכלל האיסור, ומה שייך בהו הבלעה.

ותירץ בחזו"א דכיון דאיסור מכירה לאביי קאי גם לאחר שחיטת תם, והיינו במזבח, והרי בקרבן, כיון דנזרק הדם העור והעצמות חולין הם, והם לכהנים, א"כ ה"ה בשחט בע"מ דלא עדיפי מתם, וצ"ע דזה הכל בעור ועצמות דהזריקה מתירתן אבל מה יענה בחלב דהכא מבואר דמוכרן והרי זה לא ניתר בקרבן לאחר זריקה.

ובמרומי שדה תירץ דגם אביי ס"ל היקשא דמעשר לתמורה רק לא בא ללמוד מזה דדוקא מחיים אלא יליף מזה דלא יגאל במעשר בהמה כתמורה, מה תמורה מחיים ומחיים זה רק בשר, ה"נ מעשר בהמה לא יגאל רק דבר הנשום מחיים, וגם לאחר שחיטה לא נאסר אלא דבר שהוא נשום מחיים דהיינו בשר.

29. ספר חידושי בתרא

תק"ג) לא: התם לא מוכחא מילתא הכא מוכחא מילתא. יש שמוסבירים שאין הביאור משום דבכה"ג לא מקרי הבלעה, שהרי חזינן דמותר ההבלעה ליתומים ואפילו במוכחא מילתא, וע"כ דהוי הבלעה אלא שגזרו חכמים במקום שמוכח אבל ביתומים לא גזרו. ולכאורה גזרו במוכחא מילתא משום זילותא דבי דינא, שלא יהיה כחוכא וטלולא בעיני הבריות כשהערמה נראית לעינים ולפי דעתו, חכמים התירו שקר, ולא מבינים שהכל תלוי בגמירת דעת של בעלי הקנין. [ויש מקשים ארמב"ם פ"ח דשמו"י הי"א דלא פירש דהבלעה

1. ספר חידושי אגדות חלק ראשון עמוד קמה - מסכת יבמות

(צ"ו ע"א) כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו וכו'. פי' כי התורה לא שייך בה מיתה, וכאשר אומרים דבר שמועה מפיו ומתחבר מי שאמרו ההלכה משמו אל החיים [ע"י] התורה [שהיא] חיים, ולכך מביא לו החיים עד ששפתיו דובבות בקבר שהרי יש לו חבור אל החיים בדבר שאין שייך בו מיתה, ואז יש לו קצת חיים עד ששפתיו [דובבות] ודבר זה מבואר עוד בפרק חלק (סנהדרין צ' ב') ע"ש. ואין פירוש שפתיו דובבות הם השפתים מן גוף המת, רק על כח הדברי וכמו שמוכיח בכמה מקומות כי כח הדברי הוא כח הנפש, וכמו שהנפש קיים כי כח הדברי הוא כח הנפש וכמו שהנפש קיים כך נפש הדברי נשאר קיים: